

La mina Canta, el nostre *The Monuments Men*

Text > LAURA REIXACH

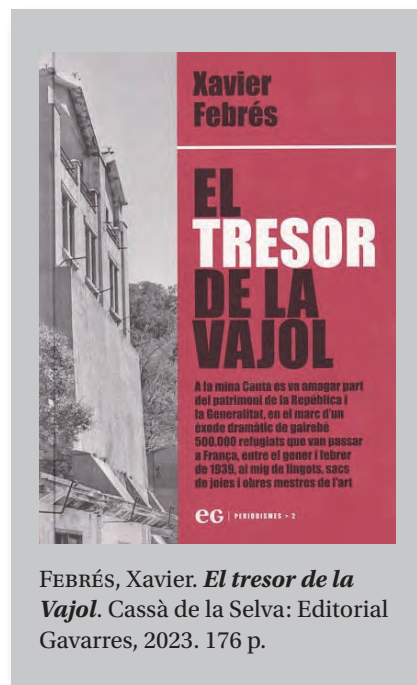
Nosaltres, que som habitants d'un present farcit d'esdeveniments luctuosos, sovint patim una desmemòria compulsiva de la nostra recent i turmentada història. Aquesta actitud, ben pròpia de l'ésser humà, s'ha vist reforçada els últims anys tant per la gravetat dels esdeveniments que es produeixen com per l'acceleració i acumulació d'informació que han possibilitat els avenços tecnològics. Davant d'això, un llibre com *El tresor de la Vajol*, de Xavier Febrés (Barcelona, 1949), que aporta una crònica, documentada amb rigor i sense oblit, ens permet reconduir la nostra atenció cap a uns fets que van configurar decisivament el present en què ara vivim.

En una primera part, intitulada «El tresor de la República», Febrés desemulla amb contundència i solidesa el paper que va tenir la mina de talc de la Vajol (la mina Canta) en el salvament del tresor del govern legítim escollit a les urnes. Episodi històric que ha donat peu a innumbrables llegendes i confusions, i que l'autor sap relatar amb claredat i precisió, i enriquir amb aportacions documentals tan valuoses com una conversa entre Azaña i Negrín que conté una perla com aquesta: «El Museu del Prado —li vaig dir en una ocasió— és més important per Espanya que la República i la Monarquia juntes».

Un succès, el salvament del tresor, tan sucós argumentalment que podria servir com a base per a una singular *The Monuments Men* a la catalana. Només caldria veure quin actor podria estar a l'altura d'en Clooney i, per descomptat, trobar prou finançament per portar-ho endavant. Aquest darrer punt és molt més difícil que el primer.

El tresor de la Vajol, aquest segon volum de la col·lecció «Periodismes» de l'Editorial Gavarres, consta de dues parts més, en les quals Febrés relata la ingent complexitat que va suposar aquest èxode tràgic de gairebé mig milió de persones derrotades pel feixisme. En aquestes dues seccions, «La riuada humana» i «El pas de la frontera», introduïdes igualment per una documentació fotogràfica de qualitat que dona testimoni de la cruesa i magnitud dels fets, l'autor relata amb minuciositat d'expert com es va desenvolupar el pas dels refugiats per la frontera francesa, abastant totes les rutes que es van utilitzar i cobrint tots els perfils humans. Des de ciutadans anònims o soldats fins a personatges il·lustres, com el poeta Machado o el president Companys.

Febrés, amb argumentacions fonamentades, també apunta que les decisions polítiques són cruïlles decisives en el transcurs de la història: «Amb



FEBRÉS, Xavier. *El tresor de la Vajol*. Cassà de la Selva: Editorial Gavarres, 2023. 176 p.

cinc mesos més de resistència del govern i de l'exèrcit a la part del territori que controlaven, la declaració de la Segona Guerra Mundial l'1 de setembre següent hauria convertit la República en aliat necessari de les dues potències democràtiques enfront de l'Eix». Sens dubte, *El tresor de la Vajol* és un llibre dens, interessant i farcit d'esdeveniments remarcables. Un imprescindible.

Les cicatrius invisibles

Text > JAUME PLANAS PERXACHS

El Premi Just M. Casero 2023, atorgat a Mercè Saurina, agafa el tema clàssic del viatge per fer introspecció, examen de consciència i descoberta. La Clara, la protagonista, ha fugit del paisatge de l'Empordà (i sobretot del temps de la sega als estius), on va néixer, perquè hi ha un record que la corseca i que l'ha marcat des dels deu anys. El seu refugi, allunyat d'aquell món mediterrani de la infantesa, ha estat definitivament una ciutat de l'arxipèlag Svalbard (Noruega) amb totes les ca-

racterístiques d'aquest enclavament: magatzem mundial de llavors, climatologia particular, mesos de foscor, prohibició d'enterrar-hi els morts, etc. Quan un germà li comunica que la mare s'està apagant, retorna a casa per acomiadar-se'n. Durant el trasllat cap a Catalunya, la Clara rememora la seva biografia, la transformació d'una nena en adolescent, les descobertes i conquestes a l'edat adulta, sempre lligada a aquell episodi que la va trasbalsar i commocionar i que continua cuejant, explicant els perquès del seu

present: no ha estat mare, la seva darrera relació amb un noruec fa aigües...

Fugint dels camps de blat exposa un desbloqueig emocional quan la Clara aconsegueix fer les paus amb aquell capítol que no havia estat mai clos. Aconsegueix desempallegar-se del llast que arrossegava. Estem davant un drama intens, escrit de manera acurada, dirigit per la veu en primera persona de la Clara a voltes amb un to —pel meu gust— excessivament poètic. Aquests girs, crec, li juguen a la contra. La veu, en alguns

El vent que fa que la gent es grilli

Text > JORDI DAUSÀ

Quan algú escriu i publica és habitual que de tant en tant el convidin a participar en una antologia de contes. Si accepta la invitació, per norma general se li presenta un dilema: ha d'escriure el que s'espera d'ell, o bé pot deixar-se anar? En aquesta classe de llibres, algunes persones fingeixen el seu estil, i això fa que moltes antologies neixin coixes o malgirbades. Ens hem d'alegrar que l'editorial independent LlunydelRamat, a l'hora d'elaborar aquest segon volum d'*Històries de Tramuntana*, hagi sabut treure el màxim profit de cadascun dels autors i autores.

Si ho mirem amb fredor, aquest nou volum és més una xefla que no pas una antologia. Un sopar amb convidats molt diferents els uns dels altres. Uns són tabolaires veterans, molt acostumats als àpats pantagruèlics passadíssims de rosca, i d'altres són comensals de timidesa aparent, que s'ho miren tot amb aire de xaiet a punt de ser degollat, fins que comença el tiberi i deixen anar la bèstia que porten dins. Parlo de sopars teràpia d'aquells on tothom mira de dir-la més grossa que l'altre, i embolica que fa fort. Arribats a aquest punt cal subratllar que, malgrat que hi ha diferències molt importants pel que fa al currículum dels comensals —hi ha des

d'autors novells fins a escriptores consagrades i premiades—, el conjunt aguant a la perfecció, cadascú fa la seva part de la feina i no hi ha relats que desestabilitzin l'artefacte literari. Els ha quedat un volum rodó.

La tramuntana —el vent que diuen que fa grillar la gent— té molta presència, i fins i tot protagonisme, en la majoria de relats. Aixeca faldilles, dona nom a hostals, fa bramar oliveres, escampa noves variants de la covid i esguerra vacances de pixapins incauts. I on hi ha tramuntana hi ha llunàtics: boges dels gats, teràpies per curar l'angoixa i filies raríssimes. És com si tothom s'hagués posat d'acord a ressaltar la cara més indòmita i menys dolça de l'Empordà, que alhora és la més interessant.

La majoria d'autors han respectat de manera encertadíssima la parla dels empordanesos. A banda del vent i el dialecte, al llarg del festival et topes amb altres tòpics tramuntanencs: senglars que es confonen amb turistes; el Sant Cristó Gros, també conegut com a *Josep Pla*; el seu col·lega Dalí, que quedaria impactat pel surrealisme d'alguns relats, i els inevitables apartaments turístics. A l'antologia el lector trobarà sentències que resumeixen grans veritats («A la Costa Brava, les entranyes de qualsevol cosa setantegen»). I sexe i mort, dos dels

passatges, perd naturalitat. Opino que hauria de ser més freda, asèptica, continguda, quan narra una evolució personal condicionada per una acció del passat. L'obra es llegeix ràpid. En dues tardes te la cruspexes com un espectador privilegiat d'una pel·lícula, desitjant que la Clara protagonitzi un *happy end* que li permeti surar tranquil·lament i remuntar el vol en un tram assossegat d'una nova etapa de la seva vida.

L'autora tanca la novel·la amb un magnífic epíleg on es desvela aque-

lla tragèdia en què tota la família ha estat lligada i ofegada pels remordiments i que mai s'ha concretat mentre avançava el relat, mantenint la curiositat i l'enigma. El narrador omniscient que dirigeix la clausura de l'obra potser s'assembla massa a la veu de la Clara, no la diferencia, i acaba usant aquell to líric que a vegades m'ha resultat, en els primers trams, una llosa més metafòrica que la que enfonsava la protagonista i de la qual se servia per explicar-ho.



CARRERAS, Anna; PRAT, Albert; PASTELLS, Josep; CASAS, Rafel; BOSCH, Mar; SALA, Miracle; FELIP, Damià; SUREDA, Sònia; CORNET, Cesc; CODINA, Anna; GARCIA, Cristina; BARDERA, Damià.
Històries de Tramuntana.
Vol. 2. La Bisbal d'Empordà: LlunydelRamat, 2024. 100 p.

grans temes de la literatura, que de manera inevitable també treuen el nas en alguns contes. I masovers, turistes i autòctons, i forasters que volen passar per empordanesos. I sirenes.

Històries de Tramuntana, en definitiva, és una festassa, una antologia passada de rosca que destrueix els tòpics empordanesos que tant complauen els qui no hi viuen.



SAURINA, Mercè. **Fugint dels camps de blat.** Barcelona: Empúries, 2023. 168 p.